

Formativno spremljanje in preverjanje

V zadnjem času pogosto slišimo razprave na temo formativnega spremljanja in preverjanja. Zdi se, da razumemo namen, večja težava je formativno spremljanje in preverjanje izvesti pri pouku, je pa res, da na marsikateri šoli kar precejšen delež učiteljev uporablja te korake ali posamezne dejavnosti. Kritično povedano, formativno

preverjanje niti ni nekaj povsem novega, kar ni bilo omenjeno v didaktiki že pred desetletji, samo oblika (forma) se je nekoliko spremenila. Ključni namen formativnega preverjanja je preveriti, kje učenec je (kaj že zna), kam želi priti (cilj) in kako bo tja prišel (kaj mora narediti za to). Da bi na čim bolj enostaven način predstavili ključne korake pri tem, smo pripravili preglednico ključnih prvin formativnega spremljanja in preverjanja. Za izziv, premislek ali pač samo branje.

Viri in literatura:

- Black, P., Wiliam, D. (2001). *Inside the Black Box*. <https://weaeducation.typepad.co.uk/files/blackbox-1.pdf>. London: King's College London School of Education.
- Borstner, M. (2014). Formativno spremljanje in pouk tujih jezikov v gimnaziji. *Vzgoja in izobraževanje* 1. 45, št. 5-6, 43-46.
- Brodnik, V. (2014). Sprotno (formativno) spremljanje znanja pri pouku zgodovine. *Vzgoja in izobraževanje* 1. 45, št. 5-6, 32-42.
- Dumont, H., Istance, D., Benavides, F. (2013). *O naravi učenja: uporaba raziskav za navdih prakse*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Grah, J., Rogič Ožek, S., Žarkovič Adlešič, B., Holcar Brunauer, A., Debenjak, K., Bone, J., Vogrinčič, R. idr. (2017). *Vključujoča šola: priročnik za učitelje in druge strokovne delavce*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London ; New York: Routledge.
- Holcar Brunauer, A., Bizjak, C., Borstner, M., Cotič Pajntar, J., Eržen, V., Kerin, M., Komljanc, N., Kregar, S., Margan, U., Novak, L., Rutar Ilc, Z., Zajc, S., Zore, N. (2016). *Formativno spremljanje v podporo učenju: priročnik za učitelje in strokovne delavce*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Komljanc, N. (2004). Vloga povratne informacije v učnem procesu. *Sodobna pedagogika*, 1. 55, št. 1, 140-152.
- Komljanc, N. (2004). Vrednost povratne informacije v procesu ocenjevanja. [Doktorska disertacija]. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Komljanc, N. (2008, 2009, 2010). Didaktika ocenjevanja znanja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Marentič Požarnik, B. (2000). Ocenjevanje učenja ali ocenjevanje za (uspešno) učenje? Kako zmanjšati neskladje med nameni in učinki ocenjevanja. V: *Vzgoja in izobraževanje* 1. 31, št. 2-3, 4-9.
- Marentič Požarnik, B. (2004). Kako bolje uravnati mogočen vpliv preverjanja in ocenjevanja. V: *Sodobna pedagogika*, 1. 55, št. 1, 8-22.
- Marentič Požarnik, B. (2005). Spreminjanje paradigme poučevanja in učenja ter njunega odnosa - eden temeljnih izzivov sodobnega izobraževanja. V: *Sodobna pedagogika*, 1. 56, št. 1, 58-74.
- Marentič Požarnik, B. (2008). Konstruktivizem na poti od teorije spoznavanja do vplivanja na pedagoško razmišljanje, raziskovanje in učno prakso. V: *Sodobna pedagogika*, 1. 59 (125), št. 4, 28-51.
- Marentič Požarnik, B. in Plut Pregelj, L. (2009). *Moč učnega pogovora: poti do znanja z razumevanjem*. Ljubljana: DZS.
- Novak, L. (2010). Portfolijo kot oblika spremljanja napredka učenca. V: *Razredni pouk*, 1. 12., št. 1, 30-35.
- Novak, L. (2014). Škotska - dežela s šolo brez številčnih ocen. V: *Razredni pouk*, 1. 16., št. 1, 61-66.
- Razdevšek Pučko, C. (2004). Formativno preverjanje znanja in vloga povratne informacije. *Sodobna pedagogika*, 1. 55, št. 1, 126-139.
- Rupnik, Vec, T., Polšak, A. (ur.) (2018): *Orodja za formativno spremljanje prečnih veščin*. Mednarodni projekt Assessment of Transversal Skills - ATS 2020. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <https://www.zrss.si/digitalnahnajiznica/OrodjazaSpremljanjePrecnihVescin/>
- Sentočnik, S. (2004). Portfelj kot alternativna oblika vrednotenja učenčevega dosežka-možnost njegove uporabe v slovenskih solah. *Sodobna pedagogika*, 1. 55, št. 1, 70-91. *Vzgoja in izobraževanje*. (2014). 1. 45, št. 5-6. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <http://www.zrss.si/digitalnahnajiznica/viz-5-6-2014/>
- Wiliam, D. (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. V: *O naravi učenja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <http://www.zrss.si/pdf/o-naravi-ucenja.pdf>

Elementi formativnega spremljanja in preverjanja	Namen elementa/vloga učitelja	Vloga učenca	Tehnike
<p>Preverjanje predznanja</p> <p>Učitelj na katerikoli način ugotovi, kaj učenci že znajo.</p>	<p>Namen preverjanja predznanja je, da učitelj ugotovi, kaj učenci že znajo, kje so pomanjkljivosti in/ali kje gre za napačno razumevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • učitelj razmisli, katero predznanje potrebuje učenec, da bo lahko sledil ciljem vsebinskega sklopa; • pridobi informacije o tem, kaj učenci znajo, kakšne predstave imajo, kako poglobljeno je njihovo znanje, ter tudi informacije o odnosih in stališčih; • osvetli tudi vire učenja in napačne predstave. 	<p>Učenec premisli, kaj že ve o učni snovi, kakšne so njegove predstave, katere pojme že pozna, katere veščine obvlada, po katerih vrednotah se že ravna.</p>	<p>Učitelj zastavlja vprašanja, učenci (sami ali v skupini) nekaj naredijo, rešijo, izvedejo, učitelju pa je to povratna informacija za delo naprej.</p> <p>Nekatere tehnike:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vprašalnik, ki ga učenci sami rešijo, • aplikacije za sodelovalno učenje, npr. Padlet (zapis in delitev), • opazovanje aktivnosti, • vstopni – izstopni listki, • vizualizacija znanja (vidne predstavitev), • nedokončani stavki, • miselni vzorci, miselni zemljevidi, • intervju, • zastavitev problema, • tehnika »palec gor, palec dol« idr.
<p>Nameni učenja in kriteriji uspešnosti.</p> <p>Oblikovanje ciljev/ namenov učenja in kriterijev uspešnosti je osnova za vse nadaljnje dejavnosti, ki učencu omogoča odgovor na vprašanje, kaj je namen učenja in kdaj bo učenec nekaj znal, razumel, naredil.</p>	<p>Smisel zapisa namenov učenja je njihova razjasnitev, kar omogoča lažje in bolj smiselno delo učencev, ker ti vedo, zakaj se bodo neko stvar učili ali izvajali neko dejavnost.</p> <p>Cilji so v osnovi za vse učence v razredu enaki, čeprav lahko učenec oblikuje lastne cilje učenja (a v povezavi z UN).</p> <p>Namen kriterijev uspešnosti:</p> <p>Učencu razjasnijo v njemu razumljivem jeziku, kako bo vedel, če in kdaj bo uspešno dosegel cilj. Ker učitelj in učenci sooblikujejo kriterije uspeha, gre za jasen in razumljiv dogovor med učenci in učiteljem.</p>	<p>Nameni učenja</p> <p>Učenec se vpraša, zakaj so snov, veščine, vrednote zanj pomembne. Kako jih bo lahko uporabil pri drugih predmetih, v življenju, v prihodnjem poklicu? Kakšni so glede na skupne cilje njegovi osebni cilji?</p> <p>Kriteriji uspešnosti</p> <p>Učenec se vpraša, kdaj bom nekaj znal, razumel, naredil tako dobro, da bom uspešen (glede na svoj cilj).</p> <p>Dejavnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • učenec sooblikuje kriterije uspešnosti za doseženo znanje ali veščino, • se seznanja z dejavnostmi, ki jih je za dosego ciljev načrtoval učitelj, • načrtuje dodatne dejavnosti, ki bodo prispevale k uresničitvi cilja. 	<p>Nekatere tehnike:</p> <ul style="list-style-type: none"> • učitelj naredi nekaj narobe in učenci naj prepoznajo, kaj dela narobe, • na začetku ure pokaže učencem primere nalog, izdelkov vrstnikov preteklih let (Kaj jih je na tem izdelku prepričalo?), • učencem pokaže dva primera različno kakovostnih izdelkov.
<p>Raznovrstne učne dejavnosti</p>	<p>Raznovrstne učne dejavnosti morajo slediti ciljem in kriterijem uspešnosti.</p> <p>Namen raznolikih učnih situacij je, da v večji meri pritegnejo učence, da omogočijo razvoj raznolikih veščin in spretnosti in da učencem za dosego učnih ciljev ponudimo njim najbolj ustrezno pot.</p> <p>Raznolike dejavnosti ponujajo učencem priložnost, da razvijejo in pokažejo svoje znanje in razumevanje, spretnosti, kakovosti in zmogljivosti.</p>	<p>Učenec premisli, kako bo dosegel zastavljene cilje, ali pozna učinkovite strategije učenja (npr. bralne učne strategije idr.) – če jih ne, kdo mu lahko pomaga.</p>	<p>Raznolike učne dejavnosti, ki razvijajo različno znanje, veščine in odnose ter ob tem v učni proces aktivno vključujejo učenca.</p>

<p>Dokazi o učenju</p> <p>Dokazila so vse tisto, kar dokazuje proces učenja ali njegov rezultat (učinek), to je pridobivanje različnih dokazov o učenju, o pridobljenem znanju, razumevanju, veščinah, ki učencem približajo razumevanje učnega cilja.</p>	<p>Namen dokazil sta vpogled v uspešnost učenja in omogočanje sprotnih popravkov na podlagi povratne informacije.</p> <p>Učitelj razmisli, kaj morajo učenci povedati, napisati, narediti ali prikazati, da prikažejo napredek in doseganje kriterijev uspešnosti.</p> <p>Čim bolj številni in raznoliki dokazi omogočajo bolj verodostojno presojo o napredku učenca in načrtovanju nadaljevanja učenja.</p> <p>Zbirajo se med vsakodnevnimi aktivnostmi in sprotnim spremljanjem napredka učenca.</p>	<p>Učenec razmisli in ozavešči, zakaj mora nek izdelek narediti, ter ga tudi naredi (npr. izpolni naloge na delovnem listu, napiše domačo nalogo, izdelava izdelke, sodeluje v razredni debati, v forumu v spletni učilnici ali v eListovniku, odgovori na vsa vprašanja v pisnih preizkusih, napiše geografsko poročilo ipd.). Svoje znanje ali izdelek lahko primerja s kriteriji uspešnosti na obrazcu za preverjanje in ocenjevanje znanja ali izdelka.</p>	<p>Dokazila so:</p> <ul style="list-style-type: none"> • raznovrstni izdelki: eseji, povzetki razprav, miselni vzorci, poročila, zloženke, predstavitve tematike z IKT (e-predstavitev, video- in audiopredstavitev), • ugotovitve ali dokazila, ki izhajajo iz opazovanja pouka (npr. posnetki in zapisi) ali iz pogovorov pri pouku (ustna vprašanja, ustne refleksije ipd.).
<p>Sprotno povratno informiranje</p> <p>Učencu sporoči, kaj se še mora naučiti/storiti, kaj dobro zna in česa še ne, ponuja nasvet o nadaljnjih korakih učenja.</p>	<p>Namen sprotnega povratnega informiranja je takojšnja ali pravočasna informacija o tem, kako uspešen učenec je oz. kako napreduje pri učenju za doseg nekega cilja. Namen pojasnimo učencem.</p> <p>Pri tem je nujno, da so sprotne povratne informacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisne, pravočasne in da omogočajo odziv učenca; • da so konkretne in specifične; • da vsebujejo učiteljeve predloge, kako nadaljevati učenje ali izboljšati dosežek. 	<p>Učenec premisli, kje je na poti učenja, kaj mora še izboljšati in kako bo uporabil učiteljevo povratno informacijo.</p>	<p>Nekatere tehnike:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opomnik, namig, • razlaga, pojasnilo, • primer, model, ilustracija, • diskusija, vprašanja.
<p>Samovrednotenje ter vrstniško vrednotenje</p> <p>Temelji na prepoznavanju močnih in šibkih področij ter načrtovanju korakov za nadaljnje učenje.</p>	<p>Namen samovrednotenja in vrstniškega vrednotenja je spodbujanje razmisleka o lastnem učenju in (delnega) prevzemanja odgovornosti za to.</p> <p>Učitelj spodbuja učence k osredotočenemu spremljanju napredka, glede na prepoznane vrzeli s podajanjem na težavo osredotočene in konkretizirane povratne informacije.</p> <p>Učence je potrebno usposobiti za dajanje konstruktivnih povratnih informacij, ki so povezane s cilji in kriteriji uspešnosti.</p> <p>Vrstniške povratne informacije morajo biti usmerjene v aktivnosti in prihodnja ravnanja sošolcev.</p> <p>Za vrstniško vrednotenje je potrebno razvijati veščine sodelovanja in vrednotenja (jasni nameni, kriteriji, primeri dobrih dosežkov – nalog).</p>	<p>Aktivnosti tega elementa pomagajo učencu odgovoriti na vprašanje, kje je dober, kaj je njegov naslednji korak in kako lahko zmanjša vrzel v znanju.</p> <p>Ključna aktivnost vrstniškega vrednotenja je podajanje povratne informacije sošolcu.</p> <p>Na temelju povratne informacije sošolca (in/ali učitelja) učenec izboljša svoj izdelek.</p>	<p>Učenec se lahko sam preveri s pomočjo kriterijev na opazovalnem listu ali kriterijev na obrazcu za preverjanje in ocenjevanje znanja, izpolni vprašalnik za refleksijo na posebnem obrazcu ali v spletni učilnici, v eListovniku ipd. Pri refleksiji odgovori na vprašanja za refleksijo (pri tem se vpraša po znanju – kaj sem se naučil – kot tudi po strategijah – ali je izbrana bralna učna strategija učinkovita, ali moram izbrati drugo, ki bolj ustreza mojemu učnemu stilu).</p> <p>Nekatere tehnike:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izstopni listki, • primerjava vprašalnikov (prej – potem), • zamenjava izdelkov.
<p>Vrstniško sodelovanje za izmenjavanje učnih izkušenj in dosežkov</p>	<p>Namen vrstniškega učenja je doseganje boljših rezultatov in ustvarjanje učnega okolja, kjer lahko učenci sami uravnavajo svoje učenje.</p> <p>Učitelj mora učencem omogočiti čim več priložnosti za vodenje in uravnavanje lastnega učenja.</p> <p>Učenci napravijo samorefleksijo in/ali samoevalvacijo ter razmislijo o nadaljnjih korakih učenja obravnavane teme in veščine.</p>	<p>Učenec premisli, kaj se lahko nauči od sošolca/-ev, kako mu lahko pomagajo, kako jim lahko pomaga sam.</p>	<p>Nekatere tehnike:</p> <ul style="list-style-type: none"> • diskusija, vprašanja, • zamenjava izdelkov.